

Michaela Mlynárová

Postavenie a nástroje OSN pri riešení konfliktov v medzinárodných vzťahoch v súčasnosti

Acta Scientifica Academiae Ostroviensis. Sectio A, Nauki Humanistyczne, Społeczne i Techniczne 5 (1), 160-175

2015

Artykuł został opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

MICHAELA MLYNÁROVÁ

Externý doktorand,
Fakulta bezpečnosti a obrany štátu
Akademia Ozbrojených Síľ M.R.Štefánika, Liptovský Mikuláš

POSTAVENIE A NÁSTROJE OSN PRI RIEŠENÍ KONFLIKTOV V MEDZINÁRODNÝCH VZŤAHOCH V SÚČASNOSTI

**STATUS AND TOOLS OF THE UN IN RESOLVING CONFLICTS IN INTERNATIONAL RELATIONS
STATUS I NARZĘDZIA ONZ W ROZWIĄZYWANIU KONFLIKTÓW W STOSUNKACH MIĘDZYNARODOWYCH**

Streszczenie: Celem artykułu jest analiza stanu i narzędzi ONZ w rozwiązywaniu konfliktów w stosunkach międzynarodowych w chwili obecnej. Scharakteryzowano poszczególne organy ONZ i ich narzędzia w rozwiązywaniu konfliktów w stosunkach międzynarodowych, a także status prawny ONZ w rozwiązywaniu konfliktów. W końcowej części opisano misje pokojowe ONZ, dyplomację prewencyjną, przywracanie pokoju, utrzymywanie pokoju, budowanie pokoju i wymuszanie pokoju.

Słowa kluczowe: operacje pokojowe ONZ, konflikt, narzędzia, ONZ

Received: 04.2015

Abstract: The aim of the article is to analyse UN status and tools in solving conflicts in the international relations at present. There are characterized individual bodies of the UN and their tools in solving conflicts in the international relations and also the legal status of the UN in solving conflicts. In the final part peace missions under the UN such as preventive diplomacy, peace-making, peace keeping, peace building and peace enforcement are described.

Key words: UN, peace operations, conflict, UN tools

Accepted: 06.2015

ÚVOD

Hlavným cieľom Organizácie spojených národov je udržiavanie medzinárodného mieru a bezpečnosti. V súčasnej situácii rapídne sa meniacich hrozieb pre mier a bezpečnosť nastal obrovský pokrok ustanovením mierových operácií OSN. Od konca studenej vojny boli „modré prilby“ zainteresované v množstve mierových operácií po celom svete. Od pôvodne nárazníkovej funkcie tak prešli za desaťročia dlhú cestu a dnes vykonávajú množstvo rôznorodých činností, ktorými sa podieľajú na udržiavaní medzinárodného mieru a bezpečnosti. V súčasnosti sa mierové operácie zúčastňujú taktiež na volebných procesoch, pomáhajú pri obnove základných inštitúcií v krajine, zabezpečujú humanitárnu pomoc, odzbrojovanie a presadzovanie ľudských práv. Ich úloha však nie je jednoduchá. Niektoré z nich sa skončia úspechom, no história nám ukázala, že tomu tak vždy nie je.

ORGANIZÁCIA SPOJENÝCH NÁRODOV

Termín Organizácia spojených národov ako prvý použil americký prezident Franklin D. Roosevelt, čím chcel vyjadriť medzinárodnú politickú scénu nie ako spoločenstvo na sebe nezávislých štátov ale ako organizované krajiny, ktoré budú spoločne postupovať pri riešení vzájomných konfliktov na čo najpriateľskejšej úrovni. Informačné centrum OSN v Prahe na svojej internetovej stránke uvádza: „Charta OSN bola podpísaná 26. júna 1945 päťdesiatimi krajinami, ale organizácia ako samostatný subjekt medzinárodného práva vznikla až 24. októbra 1945, kedy bola Charta ratifikovaná Čínou, Sovietskym Zväzom, USA, Veľkou Britániou a väčšinou ostatných signatárskych krajín.“ [Charta Organizácie ... <http://www.osn.cz>].

OSN je historicky prvá medzivládna organizácia zasahujúca všetky najdôležitejšie oblasti medzinárodnej politiky. Patrí medzi odvodené subjekty medzinárodného práva, medzinárodné medzivládne organizácie, keďže pôvodné subjekty medzinárodného práva – štáty sa dobrovoľne vzdali časti svojej suverenity a medzinárodnou zmluvou túto suverenitu preniesli na medzinárodnú organizáciu. Okrem suverenity jej zverili aj právomoci, aby koordinovaným a všeobecne záväzným postupom svojich orgánov naplnila ciele, ktorými bola poverená pri svojom vzniku. Na jej pôde sa doteraz podarilo vytvoriť mnohé dokumenty, na

ktorých stojí dnešná spoločnosť a dá sa usudzovať, že to nie sú posledné výsledky medzinárodnej spolupráce štátov v oblasti medzinárodného verejného práva. Cieľmi OSN vyjadrené v Charte sú okrem zachovania medzinárodného mieru a bezpečnosti a rozvíjania priateľských vzťahov medzi národmi založených na rešpektovaní zásad rovnoprávnosti a práva na sebaurčenie národov aj spolupráca pri riešení medzinárodných, ekonomických, sociálnych, kultúrnych a humanitárnych otázok a pri podporovaní ľudských práv a základných slobôd pre všetkých bez rozdielu rasy, pohlavia, jazyka alebo náboženstva a koordinácia spoločných krokov smerujúcich k ich naplneniu. [White 2002]

Členstvo v Organizácii Spojených národov je prístupné všetkým mierumilovným štátom ochotným prijať povinnosti vyplývajúce z Charty, ktoré sú odhodlané a schopné tieto povinnosti plniť.³¹ V súčasnosti má OSN 192 členských štátov, pričom posledný, Čierna Hora sa stal členom 28. júna 2006 na základe rezolúcie Valného zhromaždenia číslo 60/264. [Charta Organizácie ... <http://www.osn.cz>]

CHARTA OSN

Charta položila základy vzniku OSN. Je to základný dokument, ktorým sa riadi činnosť organizácie, jej súčasťou je aj Štatút Medzinárodného súdneho dvora. Je založená na zmluvno – právnom princípe a formuje Organizáciu po funkčnej aj inštitucionálnej stránke. Originál Charty Organizácie spojených národov (aj jeho preklady v čínskom, francúzskom, ruskom, anglickom a španielskom jazyku, ktoré sú oficiálnymi jazykmi OSN v dobe založenia OSN) sú uložené v archívoch vlády Spojených štátov amerických [Azud 2003].

Charta je zložená z preambule a samotného textu, ktorý je rozdelený do 111 článkov v 19. tich kapitolách. Základné ciele OSN sú uvedené v 1.kapitole Charty. Hlavným cieľom je zachovanie mieru a bezpečnosti, s ochranou medzinárodného mieru a bezpečnosti súvisia a ďalšie dva ciele a to rozvíjanie mierových vzťahov medzi národmi na základe zásady rovnoprávnosti a sebaurčenia národov a uskutočňovanie medzinárodnej spolupráce v oblasti hospodárskej, sociálnej, kultúrnej alebo humanitarnej [Charta Organizácie ... <http://www.osn.cz>].

HLAVNÉ ORGÁNY OSN

Všetky hlavné orgány OSN sídlia v New Yorku (USA), okrem Medzinárodného súdneho dvora, ktorý má sídlo v Haagu (Holandsko).

Valné zhromaždenie

Valné zhromaždenie tvoria predstavitelia všetkých členských štátov. Štáty bez ohľadu na veľkosť alebo ekonomickú silu disponujú pri hlasovaní jedným hlasom, valné zhromaždenie sa uznáva vo forme rezolúcií, ktoré nemajú právne záväzný charakter.

K prijatiu dôležitých uznesení sú potrebné hlasy 2/3 prítomných hlasujúcich členov, v ostatných otázkach postačí aj obyčajná väčšina. Valné zhromaždenie je rozdelené do 5 regionálnych skupín: africká, ázijská, latinskoamerická, východoeurópska, západoeurópska a ostatné tzv. skupina WEOG. Funkcia predsedu Valného zhromaždenia OSN sa každý rok obsadzuje na základe rotácie predstaviteľov z piatich geografických skupín štátov. Predsedom aktuálneho 68. zasadnutia Valného zhromaždenia OSN (september 2013 – september 2014) je John Wiliam Ashe (Antigua a Barbuda) [Kazanský 2013; Ministerstvo zahraničných ... <https://www.mzv.sk>].

Bezpečnostná rada

Bezpečnostná rada (BR, anglicky „Security Council, UNSC“) - je orgánom OSN, ktorý v zmysle Charty OSN nesie hlavnú zodpovednosť za zachovanie medzinárodného mieru a bezpečnosti. Bezpečnostná rada má 15 členov: 5 stálych členov (Čínsku ľudovú republiku, Francúzsko, Ruskú federáciu, Spojené kráľovstvo Veľkej Británie a Severného Írska a USA) a 10 nestálych členov volených Valným zhromaždením OSN na dvojročné funkčné obdobie. Aktuálne nimi sú: Argentína, Austrália, Čad, Čile, Jordánsko, Litva, Luxembursko, Nigéria, Rwanda. Každý člen Bezpečnostnej rady má jeden hlas. K prijatiu rozhodnutia o procedurálnych otázkach je potrebných najmenej deväť hlasov, neplatí pri nich právo veta. V podstatných otázkach je potrebných deväť hlasov, pričom žiaden zo stálych členov nesmie hlasovať proti, t.j. uplatniť svoje právo veta. Len Bezpečnostná rada má právo prijímať rozhodnutia, ktoré sú členské štáty povinné podľa Charty OSN plniť. Bezpečnostná rada sa zaoberá predovšetkým udržiavaním medzinárodného mieru, skúma každý spor, ktorý by mohol viesť k medzinárodnému napätiu, odporúča

spôsoby ich riešenia, zaoberá sa problematikou odzbrojenia [Ministerstvo zahraničných ... <https://www.mzv.sk>].

Hospodárska a sociálna rada

Hospodárska a sociálna rada (ECOSOC) (HSR, anglicky ECOSOC – „Economic and Social Council“) patrí medzi šesť hlavných orgánov OSN a podľa Charty Organizácie Spojených národov je formálno-právne postavená na úroveň Valného zhromaždenia, Bezpečnostnej rady, Poručenskej rady, Sekretariátu a Medzinárodného súdneho dvora. Jej mandát v najširšom ponímaní vymedzuje článok 55 Charty OSN, v zmysle ktorého OSN má pracovať za vyššiu životnú úroveň, plnú zamestnanosť a podmienky pre hospodársky a sociálny pokrok a rozvoj, pre riešenie medzinárodných, hospodárskych, sociálnych, zdravotných a iných príbuzných problémov a pre medzinárodnú kultúrnu a výchovnú spoluprácu, pre všeobecnú úctu k ľudským právam a základným slobodám pre všetkých bez rozdielu rasy, pohlavia, jazyka alebo náboženstva a pre ich zachovávanie. Uzaviera dohody s medzinárodnými organizáciami i inštitúciami a konzultuje s mimovládnyimi organizáciami.

Radu tvorí 54 členských krajín OSN, ktoré volí Valné zhromaždenie OSN na 3 roky. Skladá sa zo zástupcov piatich regionálnych skupín. Každoročne je volených 18 nových členov.

Poručenská rada

Poručenská rada (anglicky „Trusteeship Council“) je orgán OSN, ktorého pôvodnou úlohou bolo vykonávať správu poručenských (nesamosprávnych) území a bývalých kolónií, ktoré boli zaradené do poručenskej sústavy. Funkcie a právomoci Poručenskej rady spočívajú v štúdiu a prerokúvaní správ, ktoré predkladá spravujúca krajina o politickom, hospodárskom, sociálnom a výchovnom pokroku poručenských území a po konzultácii s ňou skúma petície obyvateľov poručenských území a vykonáva návštevy týchto území. Poručenská rada sa schádza jedenkrát ročne. V súčasnosti jej členmi je 5 stálych členských krajín Bezpečnostnej rady OSN. Pri konštituovaní Poručenskej rady bolo 11 poručenských území. Posledné takéto územie bolo Palau v Tichomorí (pod správou USA), ktoré sa v roku 1994 po získaní nezávislosti stalo 185. členskou krajinou OSN [Ministerstvo zahraničných ... <https://www.mzv.sk>].

Medzinárodný súdny dvor

Medzinárodný súdny dvor je súčasťou OSN od roku 1964. Môže riešiť spory medzi štátmi alebo vydávať poradné posudky pre hlavné orgány OSN a pre niektoré špecializované agentúry. Skladá sa z 15 sudcov, ktorých volí ktorých volí Valné zhromaždenie OSN a Bezpečnostná rada OSN v oddelenom hlasovaní. Nie je prípustné, aby za sudcu boli zvolení dvaja príslušníci toho istého štátu. Sudcovia sú volení na obdobie 9 rokov. Sídлом Medzinárodného súdneho dvora je Haag v Holandsku. Do jurisdikcie MSD patria všetky otázky, ktoré mu štáty predložia a všetky záležitosti vyplývajúce z Charty OSN alebo platných zmlúv a dohôd [Kazanský 2013].

Sekretariát OSN tvorí generálny tajomník a jemu podriadený správny aparát. Je zodpovedný za výkon, koordináciu a riadenie rozhodnutí orgánov OSN, za riadenie a správu mierových operácií, za sprostredkovateľskú činnosť v medzinárodných sporoch, organizáciu medzinárodných konferencií.

NÁSTROJE OSN

Na mierové operácie OSN môžeme aplikovať tri pramene práva, pričom každý z týchto prameňov sa uplatňuje ako pri ustanovovaní, tak aj pri riadení a vedení mierovej operácie. Týmito prameňmi sú:

- Medzinárodné právo
- Právo hostujúcej krajiny
- Právo prispievajúceho štátu.

Medzinárodné právo

Veľmi dôležitým zdrojom medzinárodného práva významným pre mierové operácie sú Rezolúcie Bezpečnostnej rady OSN (Kapitola VII Charty OSN). Existujú dva typy rezolúcií Bezpečnostnej rady významné najmä vo vzťahu k mierovým operáciám. Prvý typ sa vzťahuje špecificky k ustanoveniu, vedeniu a riadeniu mierových operácií. Druhý typ, označovaný ako *landmark resolution* sa zaoberá konkrétnymi záležitosťami vzťahujúcimi sa k mierovej operácii, ako napríklad rezolúcie týkajúce sa postavenia žien, detí a civilistov v ozbrojenom konflikte. *Res. 1325 (2000)*, *Res. 1882 (2009)*, *Res. 1674 (2006)* [United nations ... <http://pbpu.unlb.org>].

Právo hostujúcej krajiny a právo prispievajúceho štátu

Normy práva hostujúceho štátu sa budú uplatňovať v prípade pôsobenia mierovej operácie, ktorej cieľom bude zabezpečiť obnovu alebo udržanie práva a poriadku v danej krajine. Príkladom bude stíhanie, či odsúdenie páchatelov podľa trestného práva danej krajiny. Čo sa týka práva prispievajúceho štátu, význam bude mať jedine v tom prípade, ak sa bude jednať o právne normy pôsobiace extrateritoriálne, teda aj mimo územia daného štátu. Najvýznamnejšie toto právo pôsobí vo vojenskej oblasti, kde sa vojenský príslušníci mierových operácii musia riadiť normami domáceho trestného práva a vojenského práva, ktoré tak spĺňajú podmienku extrateritoriality [United nations ... <http://www.un.org> (2014)].

Nástroje bezpečnostnej politiky

Nástroje OSN pri riešení konfliktov sú vymedzené v Charte OSN v kapitolách VI. a VII. Kapitola VI. sa zameriava na mierové riešenia sporov, predovšetkým „rokovaním, vyšetrovaním, sprostredkovaním, zmierovacím konaním, arbitrážou, súdnym konaním, použitím oblastných orgánov alebo oblastných dohôd alebo inými mierovými prostriedkami podľa vlastného výberu“¹⁸. Na druhej strane kapitola VII. Charty určuje kedy by mali byť použité akcie kolektívnej bezpečnosti OSN. V druhej polovici 20. storočia sa však začalo odchyľovať od kolektívnej bezpečnosti a väčší význam získal peacekeeping. Tento nástroj na rozdiel od prostriedkov vymedzených v kapitole VII. vyžaduje súhlas štátu, na ktorého územie majú byť vojaci vyslaní.

V roku 1988 boli mierové misie OSN ocenené Nobelovou cenou za mier za to, že „svojím úsilím významne prispeli k realizácii jedného z hlavných princípov Organizácie Spojených národov“. Týmto spôsobom výbor pre udeľovanie cien ocenil nielen mierové misie, ale i samotnú organizáciu a jej snahu o udržanie medzinárodného mieru.(www.nobelprize.org)

Porozovatelia mierových misií sú neozbrojení, vojaci sú ozbrojení, vo väčšine prípadov však môžu použiť zbrane len k sebaobrane. Vojenské jednotky sú poskytované členskými štátmi dobrovoľne. Mierové misie sú financované zo zvláštneho rozpočtu pre mierové operácie, do ktorého prispievajú členské krajiny OSN. Z tohto rozpočtu dostávajú kompenzáciu krajiny vysielajúce vojenské jednotky. Nástroj mierových misií OSN poskytuje niekoľko výhod. Vojaci medzinárodných mierových síl vysielaných štátov, ktoré často

nie sú v konflikte zainteresované môžu pristupovať s odstupom k miestnym konfliktom a tak podporiť dialóg medzi znepriatelenými stranami, významným faktorom je aj legitimita a podpora medzinárodného spoločenstva vojakov s modrými prilbami [OSN Praha ... <http://www.osn.cz>].

Mandát misí OSN

Mierové operácie OSN sú ustanovované na základe mandátu Bezpečnostnej rady OSN: „*Charta OSN udeľuje Bezpečnostnej rade primárnu zodpovednosť za udržiavanie medzinárodného mieru a bezpečnosti. Pri napĺňaní tejto zodpovednosti môže ustanoviť mierovú operáciu.*“⁹⁰ Podľa kľúčového dokumentu pre mierové operácie *United Nations Peacekeeping Operations Principles and Guidelines* (známa pod pojmom *Capstone Doctrine*) mandáty sú úlohy, ktoré musia podstúpiť tí, ktorí sú zainteresovaní v mierových operáciách, a od ktorých je to vyžadované Generálnym tajomníkom [United nations ... <http://www.un.org> (2014)].

Mandáty misí môžeme rozdeliť do nasledujúcich kategórií:

Vojenská oblasť - príslušníci mierových operácií majú na starosti monitorovanie prímerí a dohôd uzatvorených medzi zainteresovanými stranami, kontrolovanie hraníc medzi znepriatelenými územiaми, kontrolovanie nárazníkových zón, odzbrojovanie, odmínovanie a výcvik vojenských jednotiek. Príkladom je mandát misie UNOSOM I v Somálsku. Mandát tejto operácie pozostával z monitorovania prímeria, v hlavnom meste Mogadišu a poskytovania ochrany a bezpečnosti personálu OSN [Resolution 751 (1992)].

Humanitárna oblasť – činnosť mierových misí v humanitárnej oblasti sa sústreďí najmä na dodržiavanie ľudských práv, ochranu humanitárnych konvojov a humanitárnych pracovníkov, či zriaďovanie a ochranu bezpečných zón na území postihnutom konfliktom. Ak konflikt prerastie do takých rozmerov, že dôjde k úteku a vysídleniu obyvateľov, príslušníci mierových operácií týchto utečencov monitorujú a po ukončení konfliktu im pomáhajú v návrate späť do ich domovov. Mandát UNMIS v Sudáne pozostával tiež z požiadavky humanitárnej asistencie, zaistenia prítomnosti ľudských práv a ich propagovania, ochrany a monitorovania [Resolution 1590 (2005)].

Politická oblasť - keď vypukne konflikt, je ťažké udržať fungovanie základných štátnych inštitúcií. Práve preto dohliadajú príslušníci mierových operácií na dodržiavanie práva a poriadku, pomáhajú udržať, či obnoviť vládu, vykonávajú miestnu správu a pomáhajú vzkriesiť miestnu ekonomiku. Príkladom mandátu politického charakteru je mandát misie UNTAG v Namíbii, ktorý mal za cieľ zaistiť nezávislosť Namíbie prostredníctvom slobodných a spravodlivých volieb pod dozorom a kontrolou OSN, zabezpečiť odstránenie diskriminačných noriem, či dozerať nad prepustením politických väzňov.⁹⁹ Veľmi dôležitou súčasťou je monitorovanie a dozor nad voľbami. Asistovanie OSN pri voľbách sa stáva čoraz významnejšou súčasťou mierových operácií. Mierové misie podporovali voľby v post-konfliktných krajinách ako napríklad v Nepále, Afganistane, Burundi, Iraku, Libérii, Haiti a dali tak možnosť vykonávať svoje demokratické práva viac ako 57 miliónom registrovaných voličov [Resolution 632 (1989)].

MIEROVÉ MISIE POD ZÁŠTITOU OSN

Misie OSN môžeme rozdeliť na tri základné typy – peacemakingové (misie na vytváranie mieru), peacekeepingové (misie na udržiavanie mieru) a peace-buildingové (misie na budovanie mieru). Od nich sa vyčleňuje tzv. peace enforcement (činnosti spojené s vynucovaním mieru). Veľmi dôležitým pojmom je taktiež preventive diplomacy (preventívna diplomacia), ktorá by daným typom misií mala predchádzať. Medzinárodný charakter autorizácie, ktorú udeľuje Bezpečnostná rada OSN peacekeepingovým misiám, poskytuje zásadnú a jedinečnú legitimitu každej mierovej operácii OSN. Peacekeeping OSN predstavuje neustranný a široko akceptovaný nástroj pre zdieľanie nákladov a efektívnu akciu. Peacekeeping OSN nemôže byť sám o sebe správnym riešením každého konfliktu. Peacekeeping dopĺňa mierový proces, nie je jeho náhradou.

Mierové operácie môžu pozostávať z niekoľkých častí, vrátane vojenských, ktoré však nemusia byť ozbrojené, ako aj ozbrojených monitorovacích, ale aj civilných, ktoré zahŕňajú širokú paletu disciplín. Mierové operácie sa môžu zameriavať na:

- prevenciu prepuknutia konfliktu, resp. rozšírenia konfliktu za hranice (medzi štátmi),

- stabilizáciu konfliktných situácií po ich vypuknutí, vytvorenie podmienok pre skupiny snažiace sa o mierové dohody,
- pomoc pri vytváraní mierových dohôd.

Oddelenie mierových operácií

V úzkej nadväznosti na pravidlá a princípy Charty OSN vzniklo v roku 1948 pri OSN Oddelenie mierových operácií (Department of Peacekeeping Operations - DPKO), ktorého je pomoc členským štátom a generálnemu tajomníkovi OSN pri ich snahách o dosiahnutie medzinárodného mieru a bezpečnosti. Jedným z poslání DPKO je plánovanie, príprava, zastrešovanie a riadenie mierových operácií pod záštitou OSN tak, aby mohli efektívne plniť svoje úlohy. DPKO poskytuje politickú a výkonnú pomoc pri mierových operáciách pod záštitou OSN, poskytuje v rámci svojich možností čo najlepšiu a najefektívnejšiu administratívnu a logistickú podporu misiám v poli včasným zabezpečovaním kvalitného materiálu, služieb a finančných zdrojov, ako aj patrične vycvičeného personálu, integruje snahy OSN, ako aj vládnych a mimovládnych organizácií v mierových operáciách. Od vzniku DPKO sa uskutočnilo celkovo 59 mierových operácií. V súčasnej dobe je po celom svete aktívnych 16 mierových misií pod záštitou OSN [Ministerstvo obrany SR ... <http://www.mod.gov.sk>].

OSN je najväčším multilaterálnym prispievateľom k postkonfliktnej stabilizácii na svete. Iba Vláda Spojných štátov amerických rozmiestňuje viac vojenského personálu ako Sekcia OSN pre peacekeepingové operácie. Viac než 100 000 príslušníkov slúži v 18 operáciách vedených DPKO, ktoré priamo ovplyvňujú životy stoviek miliónov ľudí na štyroch kontinentoch, v dvanástich časových pásmach. OSN nemá vlastné ozbrojené sily; je závislá na príspevkoch členských štátov. 115 krajín prispieva vojenským a policajným personálom do peacekeepingových operácií OSN. Z momentálne slúžiacich príslušníkov je takmer 73 000 vojakov a vojenských pozorovateľov a približne 9 500 policajtov. Navyac, na operáciách OSN participuje takmer 5 700 civilných zamestnancov OSN, viac než 12 400 lokálne zamestnaných civilistov a približne 2 000 dobrovoľníkov. Od roku 1945, peacekeepingové jednotky OSN uskutočnili viac než 60 misií, aktívne sa 172 krát podieľali na rokovaníach o mierovom ukončení regionálnych konfliktov a umožnili obyvateľom 45 krajín zúčastniť sa slobodných a spravodlivých volieb.

V roku 2006 OSN úspešne ukončila peacekeepingovú operáciu v Burundi, pričom sa jej podarilo vybudovať domáce inštitúcie a dať tak stále ešte krehkej spoločnosti nádej na trvalý mier [PEACEKEEPING ORGANIZÁCIE ... <http://www.unis.unvienna.org>].

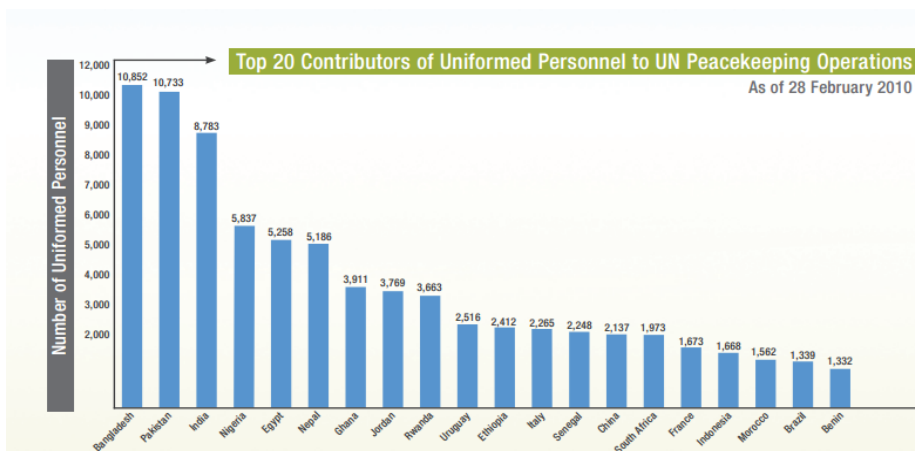

Fig. 1. Top 20 Contributors of Uniformed Personnel to UN Peacekeeping Operations)

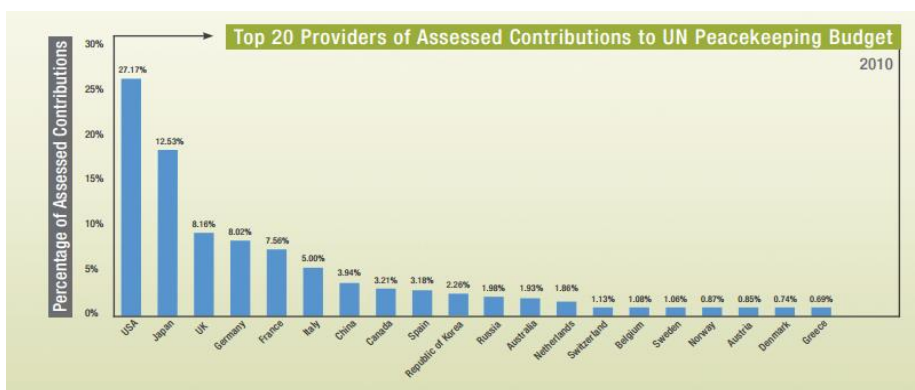

Fig. 2. Top 20 Providers of Assessed Contributions to UN Peacekeeping Budget

PREVENTÍVNA DIPLOMACIA

Keď vypukne konflikt, alebo ak vyhrážka prerastie v násilie, preventívna diplomacia je jedným z najstarších nástrojov dostupných OSN k zabráneniu stupňovania konfliktu alebo krviprelievania. Od momentu, keď sa bývalý Generálny tajomník Dag Hammarskjöld po prvýkrát zmienil o koncepcii pre-

ventívnej diplomacie ubehlo už viac ako polstoročie a dnes je jej súčasťou viac nástrojov a činností ako kedykoľvek predtým [An Agenda for peace ... <http://www.un.org>].

Najväčším prínosom preventívnej diplomacie je jej vysoká návratnosť, a to v podobe veľkého množstva zachránených ľudských životov [Preventive Diplomacy ... <http://www.un.org>].

Po celom svete sú do sprostredkovania preventívnej diplomacie zapojení veľvyslanci a zástupcovia Generálneho tajomníka OSN a v množstve prípadov za posledné roky ukázali naliehavú potrebu a veľký význam diplomacie.

Peacemaking

Agenda pre mier definuje peacemaking ako činnosť, ktorá má primäť znepriatelené strany k dohode, a to mierovými prostriedkami zakotvenými v Kapitole VI Charty OSN. Táto činnosť zahŕňa odzbrojovanie, rozmiestňovanie preventívnych jednotiek a podporu diplomatických jednaní. Príkladom je dohoda týkajúca sa operácie v Libérii (UNMIL) medzi zvláštnym reprezentantom Generálneho tajomníka OSN, prezidentom Organizácie Africkej jednoty a výkonným tajomníkom ECOWAS, ktorá zahŕňala prímerie, odzbrojenie, demobilizáciu a prípravu národných volieb [Report of the Secretary-General 1992].

Kľúčovým oddelením zaoberajúcim sa činnosťou peacemakingu je *United Nations Department of Political Affairs (DPA)*. Propaguje použitie politických nástrojov diplomacie a mediácie s cieľom pomôcť predísť konfliktu, resp. vyriešiť konflikt mierovou cestou a vyhnúť sa tak utrpeniu a ničivým následkom vojny [United nations ... <http://pbpu.unlb.org>].

Peacekeeping

Peacekeeping je politika použiteľná vo fáze prevencie konfliktu ako aj vo fáze po jeho vypuknutí. Generálny tajomník vo svojej správe z roku 1992 víta rozšírenie funkcií peacekeepingu a zároveň vyzýva členské štáty OSN aby sa vyjadrili aký vojenský personál sú schopné mierovým misiám poskytnúť. OSN definuje peacekeeping ako pomoc krajinám trpiacim konfliktom vytvoriť podmienky pre trvajúci mier. Peacekeeping Boutros-Ghálí charakterizoval v *Agende pre mier* ako rozmiestnenie vojenského a/alebo policajného, a často aj civilného personálu priamo v teréne so súhlasom zainteresovaných strán.

Postupom času sa peacekeeping vyvinul z primárne vojenského modelu pozorovania prímeria až po komplexný model pozostávajúci z vojska, polície a civilistov pracujúcich spolu tak, aby pomáhali položiť základy pre trvalo udržateľný mier [United nations ... <http://www.un.org> (2014)].

Peacebuilding

Peacebuilding nastupuje v postkonfliktnej situácii a po vytvorení podmienok, ktoré zabezpečil peacemaking a peacekeeping. Má za úlohu podporiť štruktúry, ktoré pomôžu posilniť mier a vyvarovať sa tak návratu ku konfliktu. Jeho hlavnou náplňou je obnovenie krajiny a inštitúcií dôležitých pre jej fungovanie a stabilizáciu.

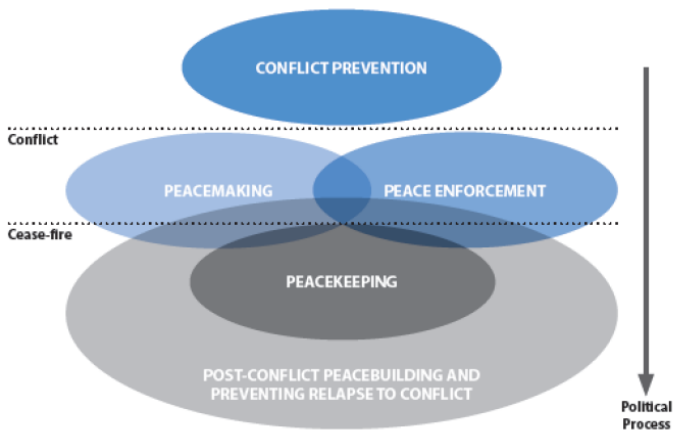
Peacebuilding je veľmi dôležitý v pomoci krajinám a regiónom pri prechode od vojny k mieru. Celý proces sa začína zvyčajne podpisom mierovej zmluvy bývalými stranami konfliktu. Jeho súčasťou je ekonomická a sociálna podpora, pomoc pri návrate utečencov späť do vlasti a ich znovu začlenenie do spoločnosti, odzbrojovanie či demobilizácia, sledovanie dodržiavania ľudských práv, podpora pri voľbách a snaha o posilnenie polície a súdnictva. Oficiálnym medzivládny poradným orgánom je *The Peacebuilding Commission*, ktorý podporuje mierové snahy v krajinách trpiacich konfliktom. Jeho významná úloha spočíva najmä v tom, že spája všetky relevantné subjekty (medzinárodných prispievateľov, medzinárodné finančné inštitúcie, vlády štátov), zhromažďuje zdroje a predkladá návrhy stratégií s cieľom pomôcť dotknutým krajinám zotaviť sa z konfliktu [What is peacekeeping? ... <http://www.un.org>].

Peace enforcement

Popri peacemakingu, ktorý sa zameriava na mierové prostriedky riešenia sporu existuje i línia peace enforcement. Zahrňuje naopak prostriedky na vynucovanie mieru, teda tie, ktoré umožňuje použiť kapitola VII. Charty OSN: použitie sankcií, prípadne použitie vojenskej sily. Cieľom nie je dotýchny štát poraziť, ale donútiť ho, aby upustil od istého jednanja a pristúpil k nenásilnému riešeniu sporu. Riešenie konfliktu sa rozhodne nekončí podpísaním mierovej dohody medzi znepriatelenými stranami. Cieľom peacebuildingu je aby sa zabránilo znovu vypuknutiu konfliktu v budúcnosti, k čomu je potrebné podporiť ekonomický a sociálny rozvoj krajiny, vybudovať nové prostredie pre udržanie mieru. Ide o dlhodobý proces. Je dôležité sa

zamerať na štrukturálne príčiny konfliktu, aby sa im mohlo efektívne v budúcnosti predísť. V tejto fáze majú význam okrem OSN i rôzne regionálne zoskupenia, ktoré môžu podporiť danú krajinu v postkonfliktom rozvoji [United nations ... <http://pbpu.unlb.org>].

Z nasledujúcich definícií je viac než jasné, že neexistuje presná hranica medzi týmito štyrmi politikami, ale naopak často sa ich aktivity prelínajú. To zobrazuje i nasledujúca schéma:

Pic. 1. Bonds and borders between individual politics in solving conflicts

Jednotlivé politiky nie sú samostatnými jednotkami, ale pri riešení sporu by sa mali kombinovať a nadväzovať na seba. Vypuknutie konfliktu neznamená prechod z preventívnej diplomacie na peacemaking alebo peaceenforcement, rovnako ako uzavretie prímeria neznamená automaticky koniec peacekeepingovej operácie. K riešeniu medzinárodných konfliktov je potrebný komplexný a dlhodobý prístup.

ZÁVER

Dnes sú mierové operácie OSN jednou z najviditeľnejších, najdiskutovanejších a zároveň najkontroverzejších tém v oblasti ochrany medzinárodného mieru a bezpečnosti ako aj v rámci samotnej činnosti Organizácie spojených národov. Pôsobia vo vysoko nebezpečnom a zložitom prostredí po celom svete čeliac rôznorodým konfliktom a ich následkom. Môžu dosiahnuť mnoho, úspech však nikdy nie je zaručený. OSN sa zaslúžila o pozoruhodné množstvo mierových úspechov za viac ako

šesťdesiat rokov jeho existencie, vrátane zisku Nobelovej ceny mieru. Mierové operácie OSN sa postupom času stali jednou z jej najviditeľnejších aktivít a podľa ich (ne)úspešnosti je často hodnotená i samotná OSN ako taká. Výskumy verejnej mienky uskutočnené v USA ukazujú, že podľa dvoch tretín Američanov vykonáva OSN mizernú prácu. Ako docieľiť aby mierová operácia bola úspešná? Jednoznačne musí byť vedená základnými princípmi súhlasu, nestrannosti a zákazu použitia sily s výnimkou sebaobrany a obrany mandátu. Musí byť vnímaná ako legitímna a dôveryhodná, a to najmä v očiach miestnej populácie. Členské štáty musia ukázať svoju jednoznačnú podporu. Nesmie medzi nimi dochádzať k rivalite kvôli svojim vlastným záujmom, no ani k ignorancii a nečinnosti v čase, keď je ich rázne a rýchle rozhodnutie najpotrebnejšie. Aby bol splnený cieľ Charty OSN ochrániť budúce generácie pred hrôzami vojny musia sa členské štáty viac angažovať a podporovať OSN ako pri rozhodovaní, tak aj vo finančnej oblasti, pretože bez dostatku finančných prostriedkov nebude schopná naplňovať svoje ciele a postavenie garanta medzinárodného mieru a bezpečnosti. Mierové operácie musia byť nasadzované po dôkladnej analýze situácie a na základe jasného, zrozumiteľného, primeraného a splniteľného mandátu a musia mať k dispozícii prostriedky, aby boli schopné ochrániť ako seba, tak aj mandát operácie.

ZOZNAM POUŽITEJ LITERATÚRY

- Azud, J. *Medzinárodné právo*. Bratislava: VEDA vydavateľstvo Slovenskej akadémie vied, 2003. 76 s. ISBN 80-224-0753-4.
- Charta Organizácie spojených národov*. [online]. Dostupné na <<http://www.osn.cz/dokumenty-osn/soubory/charta-organizace-spojnych-narodu-a-statut-mezinarodniho-soudniho-dvora.pdf>>
- G. F. Oliver, *The Other Side of Peacekeeping: Peace Enforcement and Who Should Do It?*, Dostupný z WWW: <http://www.internationalpeacekeeping.org/pdf/04.pdf>
- Kazanský, R. : *Súčasný problémy výskumu medzinárodných konfliktov a kríz a ich riešenia*. Banská Bystrica: Vydavateľstvo UMB – Belianum, 2013. ISBN 978 – 80 – 557-0573-6
- Ministerstvo obrany SR. *Mierové misie pod záštitou OSN*. [online]. Dostupné na: <http://www.mod.gov.sk/mierove-misie-pod-zastitou-osn/>

- Ministerstvo zahraničných vecí a európskych záležitostí SR. *Organizácia spojených národov*. [online]. Dostupné na: <https://www.mzv.sk/sk/zahranicna_politika/slovensko_v_osn-uvod_k_osn&OB=0>
- Preventive Diplomacy: Delivering *Results*, *Report of the Secretary General*, Printed at the United Nations, September 2011, [online]. Dostupné na: <http://www.un.org/wcm/webdav/site/undpa/shared/undpa/pdf/SG%20Report%20on%20Preventive%20Diplomacy.pdf>
- PEACEKEEPING ORGANIZÁCIE SPOJENÝCH NÁRODOV. [online]. Dostupné na: http://www.unis.unvienna.org/pdf/DPKO_factsheet_sk.pdf
- Peacekeeping Forces through their efforts have made important contributions towards the realization of one of the fundamental tenets of the United Nations. The Nobel Peace Prize 1988 – Press Release [online]. Dostupné z: <http://nobelprize.org/nobel_prizes/peace/laureates/1988/press.html>
- OSN Praha: *Mír a bezpečnost – udržování míru*. Dostupné z: <http://www.osn.cz/mir-abezpecnost/?kap=18&x=13&y=8>
- A/47/277 – S/24111: An Agenda for peace: *Preventive diplomacy, peacemaking and peacekeeping* [online]. Dostupné z: <<http://www.un.org/Docs/SG/agpeace.html>> čl. 35.
- Report of the Secretary-General, (A/47/277), *An Agenda for Peace*, 17 June 1992
- Resolution 751 (1992), The Security Council, 24 April 1992
- Resolution 1590 (2005), The Security Council, 24 March 2005
- Resolution 632 (1989), The Security Council, 16 February 1989
- United Nations Peacekeeping, Mandates and the legal basis for peacekeeping*, Dostupný z WWW: <http://www.un.org/en/peacekeeping/operations/pkmandates.shtml>, (12.2.2014)
- United Nations Peacekeeping Operations Principles and Guidelines*, United Nations Department of Peacekeeping Operations, Department of Field Support, United Nations, 2008, Dostupný z WWW: http://pbpu.unlb.org/pbps/Library/Cap-stone_Doctrine_ENG.pdf
- What is peacekeeping?*, United Nations Peacekeeping, Dostupný z WWW: <http://www.un.org/en/peacekeeping/operations/peacekeeping.shtml>
- White, N. D. *The United Nations System. Towards International Justice*. London: Lynne Rienner Publishers, Inc., 2002. 43 s. ISBN 1-58826-070-4. www.osn.cz - *Dodatky k Chartě* [online]. Dostupné na: <<http://www.osn.cz/system-osn/o-osn/>>